

СУБ'ЄКТИ АДМІНІСТРАТИВНО-СПОРТИВНИХ ПРАВОВІДНОСИН ТА ЇХ СИСТЕМА

МОРГУНОВ Олександр Анатолійович - кандидат юридичних наук, начальник кафедри спеціальної фізичної підготовки Харківського національного університету внутрішніх справ

УДК [351:796/799] (477)

В статье определяется понятие административно-спортивного права и административно-спортивных правоотношений. Характеризуются правовые акты, регулирующие административно-спортивные правоотношения. Предлагается разграничение понятий «субъект правоотношений» и «субъект административных правоотношений». Предлагается авторское определение понятия «субъекты административно-спортивных правоотношений». Устанавливаются основополагающие составляющие элементы правосубъектности исследуемых субъектов. Определяются группы субъектов административно-спортивных отношений.

Ключові слова: адміністративне право, адміністративно-спортивне право, адміністративно-спортивні правовідносини, правові акти, суб'єкти адміністративно-спортивних правовідносин, правосуб'єктність.

Невід'ємним елементом складу адміністративно-спортивних правовідносин, як і будь-яких правовідносин, є їх суб'єкти. Питання щодо визначення суб'єктів адміністративно-спортивних правовідносин та їх системи має важливе теоретичне та практичне значення, оскільки від його вирішення залежить ефективність правового захисту суб'єктивних прав та охоронюваних законом інтересів учасників досліджуваних правовідносин. Окремі аспекти адміністративного права постійно перебувають у центрі уваги О. М. Бандурки, В. М. Бевзенка, Д. М. Бахраха, К. С. Бельського,

Ю. П. Битяка, В. В. Галунька, В. М. Гарашука, І. С. Гриценка, Р. А. Калюжного, С. В. Ківалова, Т. О. Коломoeць, В. К. Колпакова, А. Т. Комзюка, Р. С. Мельника, С. О. Мосьондза, В. Я. Настюка, Є. В. Петрова, Д. В. Приймаценка, Ю. М. Старилова, Ю. О. Тихомирова, М. М. Тищенко, О. І. Харитоновой, Ю. С. Шемшученка, Х. П. Ярмачі, О. Н. Ярмиша та ін. Однак формування та розвиток саме адміністративно-спортивного права України не стали предметом наукового аналізу дотепер. Хоча окремі вчені (Г. Ю. Бордюгова, Ю. М. Рєпкіна, А. А. Соловійов, Р. В. Чередник, Н. Г. Ярова) все ж розглядали становлення спортивного права, але у межах національної системи права.

Отже, потреба у диференціації норм права, що мають закласти підвалини публічного регулювання у сфері фізичної культури та спорту, з одного боку, та необхідність подальшого удосконалення системи адміністративного права, з іншого, обумовлюють актуальність комплексного дослідження системи суб'єктів адміністративно-спортивних правовідносин.

Метою цієї статті є уточнення системи суб'єктів адміністративно-спортивних правовідносин. Зазначена мета зумовлює постановку та виконання наступних завдань: визначити поняття адміністративно-спортивного права та адміністративно-спортивних правовідносин; охарактеризувати правові акти, які регулюють адміністративно-спортивні правовідносини; запропо-

нувати розмежування понять «суб'єкт правовідносин» та «суб'єкт адміністративних правовідносин»; запропонувати авторське визначення поняття «суб'єкти адміністративно-спортивних правовідносин»; встановити основоположні складові елементи правосуб'єктності досліджуваних суб'єктів; визначити групи суб'єктів адміністративно-спортивних відносин.

Адміністративно-спортивне право, під яким пропонуємо розуміти сукупність правових норм, які регулюють відносини між публічною адміністрацією та спортивними утвореннями різних форм власності, а також фізичними особами, які виникають у галузі фізичної культури та спорту [1, с. 81] складається з великої кількості правових норм, об'єднаних у межах формалізованих та неформалізованих джерел.

Під адміністративно-спортивними відносинами пропонуємо розуміти суспільні відносини управлінського або публічно-сервісного характеру, які виникають між суб'єктами адміністративного права з приводу реалізації наданих їм прав та покладених на них обов'язків у сфері фізичної культури та спорту. Адміністративно-спортивні правовідносини, з огляду на їх ознаки, можуть виникати, змінюватися та припинятися на різних системних рівнях, за участю великої кількості суб'єктів та з приводу чималої кількості об'єктів [2, с. 45-45].

Перш ніж перейти до з'ясування категорії «суб'єкт адміністративно-спортивних правовідносин» та їх системи, вважаємо за необхідне зосередитися на аналізі дефініції більш загального порядку, якою є суб'єкт правовідносин та суб'єкт адміністративних правовідносин.

Слід зазначити, що сутність суб'єкта правовідносини вивчали чимало науковців. Аналіз названих, а також інших праць, присвячених даній проблематиці, показує, що нині існує два основних підходи до тлумачення поняття «суб'єкт правовідносин»: у першому випадку суб'єкт правовідносин визначається як носій прав, у другому – як носій обов'язків [3, с. 26]. Проте, на наш погляд, суб'єктів правовідносин краще характеризувати комплексно, тобто як носіїв прав та обов'язків одночасно.

Принагідно відзначимо, що у науковій літературі окремі вчені звертають увагу на ототожнення понять суб'єкт правовідносин та суб'єкт права [3, с.26]. Дефініція «суб'єкт права» включає в себе як потенційні можливості, так і їх реалізацію. Тобто суб'єктом права є особа, яка може бути учасником правовідносин або вже є ним. З цього приводу О. Ф. Мельничук вказує, що названі поняття є хоча і рівнозначними, проте певні відмінності, які між ними є, враховувати все-таки необхідно. Так, конкретний громадянин як постійний суб'єкт права не може бути одночасно учасником усіх відносин; новонароджені, малолітні, недієздатні особи, будучи суб'єктами права, не є суб'єктами більшості правовідносин; правовідносини не є єдиною формою реалізації права [4, с. 49].

Отже, правова категорія «суб'єкт права» ширша, ніж «суб'єкт правовідносин». Тобто суб'єкт правовідносин є суб'єктом права, проте другий, у свою чергу, суб'єктом конкретних правовідносин може і не стати. Таким чином, суб'єкт правовідносин – це носій конкретних юридичних прав та обов'язків, що бере участь у певних суспільних відносинах.

На підставі викладеного, а також враховуючи зміст наукових досліджень, присвячених аналізу категорії «суб'єкт адміністративних правовідносин» [5, с. 129; 6, с. 648], можна дійти до висновку, що суб'єктом адміністративних правовідносин є учасник (фізична або юридична особа) суспільних правовідносин, який наділений відповідним суб'єктивними правами й юридичними обов'язками, передбаченими нормами адміністративного права.

З огляду на це, під суб'єктом адміністративно-спортивних правовідносин можна розуміти фізичну або юридичну особу, що є учасником суспільних відносин та наділена згідно з нормами адміністративно-спортивного права суб'єктивними правами та обов'язками. Суб'єктивні права – це передбачена законодавцем та гарантована державою міра дозволеної (вірогідної) поведінки. Суб'єктивні ж обов'язки необхідно тлумачити як покладені державою та передбачені у нормах адміністративно-спор-

тивного права обсяги належної поведінки суб'єкта відповідних правовідносин.

Аналіз суб'єктів відповідних правовідносин у жодному випадку не відбувається поза межами розгляду правосуб'єктності [7]. Не є у цьому плані винятком і наша робота.

Правосуб'єктність як правова категорія вже неодноразово ставала предметом наукових досліджень [8; 9; 10 тощо], однак остаточно сутність цього поняття так і залишилася не з'ясованою.

Вчені правосуб'єктність визначають як можливість фізичних та юридичних осіб у передбаченому законом порядку бути суб'єктами права, тобто володіти суб'єктивними правами та юридичними обов'язками. У певних випадках правосуб'єктність включає й деліктоздатність. У юридичних же осіб ця здатність виражається у їх компетенції, тобто сукупності прав та обов'язків, які надаються їм для виконання відповідних функцій [7]. З викладеного стає очевидним, що названа категорія є складною за своїм змістом, у межах якого зазвичай виділяють:

- правоздатність;
- дієздатність;
- деліктоздатність;
- осудність.

Висловлюючи власне ставлення до названих складових елементів правосуб'єктності, зазначимо, що ми схильні підтримати думку тих вчених [3, с. 28; 11, с. 94], які відзначають, що останні елементи охоплюються такою категорією, як дієздатність. Це пов'язано з тим, що деліктоздатність включає у себе здатність особи (фізичної чи юридичної) нести юридичну відповідальність за порушення певних норм. У свою чергу, осудність передбачає повну здатність особи керувати та усвідомлювати свої дії. Вказані поняття цілком охоплюються тлумаченням терміна дієздатності, що передбачає можливість певної особи керувати своїми діями, набувати юридичні права, самостійно їх здійснювати, а також можливість створювати для себе юридичні обов'язки, самостійно їх виконувати та нести відповідальність [12].

На нашу думку, основоположними складовими елементами правосуб'єктності

доцільно визнати правоздатність та дієздатність. Отже, правосуб'єктність – це здатність особи (фізичної чи юридичної) володіти передбаченими законом правами і обов'язками та реалізовувати їх. Продовжуючи думку, вкажемо, що адміністративна правосуб'єктність, у свою чергу, повинна розглядатись як здатність певної особи мати та реалізовувати самостійно або опосередковано через представника передбачені адміністративно-правовими нормами суб'єктивні права та обов'язки. Відповідно, складовими елементами адміністративної правосуб'єктності є: адміністративна правоздатність (здатність мати суб'єктивні права і обов'язки); адміністративна дієздатність (здатність реалізовувати надані права і обов'язки).

Суб'єктами адміністративно-спортивних відносин пропонуємо розглядати насамперед фізичні та юридичні особи. Однак зазначена класифікація, з огляду на особливості адміністративно-спортивного права, вимагає подальшої конкретизації. У межах першої групи суб'єктів адміністративно-спортивних відносин необхідно вести мову про: фізичних осіб з необмеженими можливостями та фізичних осіб з обмеженими можливостями. У свою чергу, вказані категорії можуть поділятися на підгрупи:

- фізичних осіб, що є професійними спортсменами;
- фізичних осіб, що є спортсменами-любителями;
- фізичних осіб, які на непостійній (тимчасовій) основі реалізують приватні інтереси у галузі фізичної культури та спорту.

Необхідність розподілу фізичних осіб відповідно до їх фізичних здібностей випливає з того, що фізичні особи з обмеженими можливостями не можуть брати участь в адміністративно-спортивних відносинах нарівні з фізичними особами, не обмеженими у своїх можливостях. Доказом цього є розвиток та державна підтримка паралімпійського і дефлімпійського спорту в Україні, прийняття нормативних актів, які регулюють участь в адміністративно-спортивних відносинах саме фізичних осіб з обмеженими можливостями або (та) їх представників [13; 14 тощо]. Зазначені

кроки, як справедливо наголошується у літературі, є важливим чинником гуманізації суспільства, адаптації до повноцінного життя великої кількості неповносправних осіб, потужним засобом використання спорту в реабілітаційних цілях тощо [15].

У межах другої групи суб'єктів адміністративно-спортивних відносин необхідним є виділення:

- суб'єктів публічної адміністрації;
- інших юридичних осіб публічного права;
- юридичних осіб приватного права.

Серед суб'єктів адміністративно-спортивних правовідносин людина займає пріоритетне місце серед інших. Означене зумовлено тим, що одним із головних завдань реалізації державної політики у сфері фізкультури та спорту є формування здорового способу життя. Оскільки саме здоров'я та життя особи визнанні найвищою соціальною цінністю в Україні, тому, на нашу думку, й серед суб'єктів адміністративно-спортивного права фізичні особи мають посісти центральне місце. Адже діяльність не тільки суб'єктів публічної адміністрації, але й інших юридичних осіб публічного права, юридичних осіб приватного права у кінцевому результаті має бути спрямована на створення та забезпечення належних умов реалізації прав і законних інтересів фізичних осіб взагалі та у сфері фізичної культури та спорту зокрема.

Як уже було наголошено вище, самостійним суб'єктом адміністративно-спортивних відносин необхідно розглядати фізичні особи з обмеженими можливостями. Потреба у цьому впливає також і з статистичних даних. Так, в Україні на початок ХХІ століття нараховується 2,6 млн інвалідів різної категорії, серед них 1,2 млн інвалідів І й ІІ груп, 120 тис. інвалідів дитинства, 2 млн психічно хворих людей. Кожний 18 громадянин України – інвалід. Кожний рік кількість інвалідів в Україні зростає на 200-250 тис. [16, с. 42]. Зазначені особи, будучи рівними у своїх правах з іншими громадянами України, мають, відповідно, отримати також і рівний доступ до заняття фізичною культурою та спортом, що і пояснює необхідність їх участі в адміністративно-право-

вих відносинах. Про це, до речі, чітко наголошено у Законі України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» [17], який покладає на державу обов'язок виявляти, усувати перепони і бар'єри, що перешкоджають забезпеченню прав і задоволенню потреб інвалідів, у тому числі стосовно доступу до об'єктів громадського та цивільного призначення, благоустрою, транспортної інфраструктури, дорожнього сервісу, транспорту, інформації та зв'язку, а також з урахуванням індивідуальних можливостей, здібностей та інтересів – до освіти, праці, культури, фізичної культури і спорту. Зазначені зобов'язання держави у повній мірі відповідають сучасним міжнародним стандартам у даній сфері [18].

Отже, як впливає з викладеного, система суб'єктів адміністративно-спортивних відносин формується та функціонує щонайменше на двох рівнях: публічному та приватному. На публічному рівні суб'єктами названого виду правовідносин виступають суб'єкти публічної адміністрації, представлені органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування. В окремих випадках до реалізації публічних завдань у названій сфері можуть залучатися також і юридичні особи приватного права, які у такому разі набувають статусу суб'єкта делегованих повноважень. Разом з цим відзначимо, що порядок (процедури) делегування повноважень органами публічної влади приватним особам наразі чинним законодавством не визначено, що, на наш погляд, негативно позначається на ефективності виконання таких повноважень. Тому доречною є розробка та прийняття на рівні центрального органу виконавчої влади, відповідального за реалізацію державної політики у галузі фізичної культури та спорту, Положення про процедури залучення громадськості до виконання публічних завдань у сфері фізичної культури та спорту. Такий крок, на наш погляд, надав би існуючим нині відносинам більшої юридичної визначеності, дозволив би не тільки уніфікувати відповідні процедури, але й зробити зазначену діяльність більш прозорою та відкритою.

Що стосується приватного рівня, то тут суб'єктами адміністративно-спортивних

відносин доволі часто виступають різноманітні громадські об'єднання, а також приватні особи, які реалізують власні інтереси у галузі фізичної культури та спорту. Аналіз нормативних актів у цій сфері засвідчив потребу в удосконаленні правового статусу названих суб'єктів, зокрема через уніфікацію відповідних норм права. Йдеться про те, що на нормативному рівні має бути чітко визначено не лише загальний перелік можливих суб'єктів адміністративно-спортивних відносин, але й зрівняно останніх в їх можливостях (правах) у названій сфері. Це може бути досягнуто шляхом закріплення відповідних положень у Адміністративно-спортивному кодексі України.

Таким чином, суб'єктами адміністративно-спортивних правовідносин є фізичні та юридичні особи. У свою чергу, серед юридичних осіб, як суб'єктів адміністративно-спортивних правовідносин, виокремлено суб'єктів публічної адміністрації, юридичних осіб публічного та приватного права. Суб'єкти публічної адміністрації, які беруть участь в адміністративно-спортивних правовідносинах, представлені: Президентом України; Кабінетом Міністрів України; Міністерством освіти та науки, молоді та спорту України; Державною службою молоді та спорту України; місцевими державними адміністраціями; органами місцевого самоврядування. Суб'єкти публічної адміністрації, задіяні у публічному регулюванні фізичної культури і спорту, наділяються повноваженнями або компетенцією, тобто певним колом прав та обов'язків, закріплених в адміністративно-спортивних нормах. Ці права та обов'язки є похідними від прав та обов'язків, визначених у нормах адміністративного права, отже, вони володіють усіма ознаками останніх.

Література

1. Моргунов О. А. До питання про сутність адміністративно-спортивного права / О. А. Моргунов // Актуальні питання правової реформи та розбудови громадянського суспільства в Україні : матер. міжнар. наук.-пркт. конф., (2-3 лютого 2012 року, м. Харків). – у 2-х томах. – ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2012. – Т. 1. – С. 81–82.
2. Моргунов О. А. Адміністративно-спортивні правовідносини: сутність та головні риси / О. А. Моргунов // Правова система України: сучасний стан та перспективи розвитку : матер. міжнар. наук.-пркт. конф., (10-11 лютого 2012 року, м. Одеса). – у 3-х частинах. – Одеса : Причорноморська фундація права, 2012. – Ч. 3. – С. 45–46.
3. Ківалова Т. С. Суб'єкти правовідносин відшкодування шкоди / Т. С. Ківалова // Юридический вестник. – 2008. – № 2. – С. 26–32.
4. Мельничук О. Ф. Поняття та види суб'єктів освітніх правовідносин /- О. Ф. Мельничук // Держава і права. – 2011. – Вип. 51. – С. 48–54.
5. Адміністративне право України. Загальна частина. Академічний курс : підручник / за аг. ред. академіка НАПрН України О. М. Бандурки. – Х. : Золота миля, 2011. – 584с.
6. Пятковський В. І. Державна судова адміністрація України як суб'єкт адміністративного права / В. І. Пятковський // Форум права. – 2011. – № 3. – С. 648–653.
7. Діткевич І. І. Поняття «адміністративна процесуальна правосуб'єктність»: проблеми дефініції / І. І. Діткевич // Право і безпека. – 2010. – № 4 (36). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pib/2010_4/PB-4/PB-4_28.pdf.
8. Бевзенко В. М. Сутність адміністративної процесуальної правосуб'єктності суб'єктів владних повноважень / В. М. Бевзенко // Адвокат. – 2009. – № 2 (101). – С. 13–17.
9. Ромanyak Д. М. Процесуальна правосуб'єктність прокурорсько-слідчих працівників у дисциплінарному провадженні / Д. М. Ромanyak // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Юридические науки». – 2012. – № 1. – Т. 25 (64). – С. 359–364.
10. Фединак Г. Співвідношення цивільно-правових понять «правоздатність» та «дієздатність», застосовуваних до транснаціональних корпорацій та їх учасників / Г. Фединак // Вісник Львівського університету. Серія «Міжнародні відносини». – 2008. – Вип. 25. – С. 212–217.

АНОТАЦІЯ

У статті визначається поняття адміністративно-спортивного права та адміністративно-спортивних правовідносин. Характеризуються правові акти, які регулюють адміністративно-спортивні правовідносини. Пропонується розмежування понять «суб'єкт правовідносин» та «суб'єкт адміністративних правовідносин». Пропонується авторське визначення поняття «суб'єкти адміністративно-спортивних правовідносин». Встановлюються основоположні складові елементи правосуб'єктності досліджуваних суб'єктів. Визначаються групи суб'єктів адміністративно-спортивних відносин.

SUMMARY

This paper defines the concept of administrative law and administrative sports and sports relations. Characterized by legal acts regulating administrative and legal sports. It is proposed distinction between “legal entity” and “an administrative relationships.” Suggested to the author's definition of “administrative actors and sports relationships.” We establish the basic components of the studied subjects personality. Identify groups of actors and sports administrative relations.

11. Покатаєва О. В. Поняття податкової правосуб'єктності: теоретико-правовий аспект / О. В. Покатаєва // Право та державне управління. – 2012. – Вип. 3. – С. 90–96.

12. Марчак В. Я. Кримінально-правове та психічне значення і проблеми розмежування неосудності від осудності та обмеженої осудності / В. Я. Марчак // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2008. – № 19 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/bozk/19text/g19_24.htm с.

13. Про заходи щодо розв'язання актуальних проблем осіб з обмеженими фізичними можливостями : Указ Президента України від 19 травня 2011 р. № 588/2011 // Офіційний вісник Президента України. – 2011. – № 16. – Ст. 741.

14. Про визначення розмірів винагород чемпіонам і призерам XI Паралімпійських ігор та їх тренерам : постанова Кабі-

нету Міністрів України від 9 серпня 2001 р. № 999 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 33. – Ст. 1539.

15. Римар О. Особливості діяльності міжнародного паралімпійського комітету [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://librar.org.ua/sections_load.php?s=culture_science_education&id=4083.

16. Гниденко О. Г. Напрями спортивної діяльності з інвалідами в роботі державних і громадських організацій / О. Г. Гниденко, Л. І. Котегова // Вісник Черкаського університету. – Вип. 203. – Ч. 1. – С. 42–45.

17. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні : Закон України від 21 березня 1991 р. № 875-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/875-12>.

18. Конвенція про права інвалідів : Конвенція ООН, Міжнародний документ від 13 грудня 2006 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_g71.